

Samiske barns språkhverdag i Norge

Carola Kleemann

Samisk i Norge

Alle samiskspråklige barn i Norge vokser opp med en viss tospråklighet fordi alle må lære norsk, men ikke alle samiske barn er samiskspråklige eller får mulighet til å bli det. Det fins flere ulike samiske språk¹, og det er stor forskjell på å ha nordsamisk og å ha sørsamisk som morsmål.

Nordsamisk er det største samiske språket. Man kan bruke nordsamisk fra barnehage til doktorgrad, og et samiskspråklig barn som vokser opp i Kautokeino, møter morsmålet sitt overalt i nærmiljøet. Det fins både nyere og eldre litteratur på nordsamisk, det gis ut musikk i alle sjangre på nordsamisk, og språket har eget barne-tv på NRK. Sørsamisk er et alvorlig truet språk, og foreldre som ønsker at barna skal snakke sørsamisk, må kjempe for at barna skal få høre språket og lese en bok på sitt eget språk. Vi kan også si at nordsamisk er et truet språk fordi familier flytter, og en oppvekst på nordsamisk er mer utfordrende når man bor i norskdominerte områder, som Oslo.

I samisk tradisjon er familieforhold sterke med tette bånd til både tre- og firmenninger, samt en gudforeldretradisjon som binder sammen familier og bidrar i oppdragelsen av barna. Mange samiske foreldre ønsker å oppdra barna sine til å kjenne til tradisjonelle samiske ferdigheter og verdier som er knyttet til livet i arktiske strøk, reindrift, håndverkstradisjoner og språk. Fornorskning av samer og modernisering har gjort at tradisjonelle samiske levesett har utviklet seg til moderne levesett, som er vanskelige å skille fra moderne norske. Svært mange samer har sluttet å bruke samisk språk i denne prosessen. Enkelte opplever at de har mistet eller blitt fratatt språket sitt som følge av språkholdninger i samfunnet rundt dem. Språket kan da bli en enda viktigere markør for å uttrykke egen identitet og tilhørighet som same. Og for den moderne samiske familien som har flyttet fra et samisk område, for eksempel på grunn av jobb, står kanskje språket igjen som en av de viktigste

¹ Det fins ingen offisiell statistikk over samisk i Norge, unntatt for skolen. Tallene i tabellen er basert på overslag i ulike kilder, den beste diskusjonen av tallene fins i Jon Todals oversikt *Samiske tall forteller*.

identitetsmarkørene.² Med samisk migrasjon, altså flytting, i Norge, blir samiskspråklige institusjoner svært viktige for å opprettholde det samiske språket hos samiske barn.

Samiske barnehager

Den samiske barnehagen er en viktig arena for å ivareta det samiske språket. Om barna har samisk som første- eller andrespråk, eller i hvilken grad de behersker samisk, er ikke registrert i offisielle statistikker for barnehagebarn. I Rammeplanen står det at det er mange måter å være norsk på. Det samme gjelder for samisk: Det er mange måter å være samisk på. Både i norske og samiske barnehager vil det kunne være barn som er samiske, men som er enspråklig norske. I vedtekter og planer for samiske barnehager og samiske avdelinger i barnehager understrekes ansvaret for samisk språk, identitet og kultur. Det er en forutsetning for samiske barnehager at de ansatte kan samisk.

Det er 31 samiske barnehager i Norge.

899 barn går i samiske barnehager, hvorav 688 er registrert som «samisk» etter informasjon fra foreldre.

I tillegg er det 26 barnehager som har samisk språktrening, her får 127 barn samisk språktrening, etnisitet er ikke registrert.

I Oslo er 28 barn registrert som samiske, 25 barn går i den samiske barnehagen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå, samisk statistikk 2016

Foto: Stig Brøndbo

De samiske barnehagene er moderne institusjoner der samiske barn leker med det som interesserer dem og snakker om det som opptar dem. Et samisk barn i en samisk barnehage kan like gjerne drømme om å bli «dinosaur dutki», altså dinosaurforsker, som å jobbe med noe tradisjonelt samisk. Dette uttrykte Silje på russekortet sitt da hun var ferdig i den samiske barnehagen i Alta:

Foto: Stine Sand

Den samiske teksten på kortet betyr: «Jeg liker å sykle og gå på skøyter. Og når jeg blir stor, da vil jeg bli dinosaurforsker.» Det er viktig at det fins et samisk begrep for dinosaurforsker. En samisk barnehage kan sikre at vi ivaretar og utvikler et begrepsmangfold ved å bruke samisk konsekvent.

² Jon Todal, Cecilie Jávo og Marianne Storjord har skrevet om samiske foreldre og barn i mange ulike publikasjoner.

Det at de voksne er konsekvente, kan vi se i ytringen under.³ Risten på snart fire år kommer med faste skritt for å sladre på Isak, som er et år eldre. Hun henvender seg først til den norskspråklige voksne på norsk, men tverrvender og henvender seg til assistenten, Elle Márjá, på samisk når hun ser henne komme inn. De samiske replikkene er med uthevet skrift.

Risten: "Carola, Isak sa ... **Elle Márjá, Isak logai 'baika'. Isak logai 'baika'**".

(Oversettelse av den samiske delen i uthevet skrift: Elle Márjá, Isak sa "bæsj".)

Både barn og voksne i den samiske barnehagen er tospråklige, noe alle er klare over, men idealet om at de voksne alltid skal bruke samisk og oppmuntre barna til å snakke samisk, kan gi noen pussige situasjoner. Rett før eksempelet⁴ som følger, har Henriette, ett av barna, sagt noe på samisk og assistenten roser henne. Så sier Rune, et annet barn, noe på norsk, og assistenten fortsetter:

Vikaren: "**Mun in ádde maid don logat**".

(Oversettelse: Jeg forstår ikke hva du sier.)

Rune: "Jo, det gjør du".

Rune har selvsagt rett, assistenten forstår norsk godt, men hun føler seg samtidig forpliktet av barnehagens oppgave med å bruke samisk og målet om at barna skal snakke samisk. Når barna er alene, bruker de gjerne sine tospråklige ressurser friere.

En hverdag på nordsamisk og norsk

Det norske språksamfunnet er dominerende og samiskspråklige barn er omgitt av norsk i media, populærkultur og samfunn. Derfor er de fleste samiskspråklige barn i Norge i stor grad funksjonelt tospråklige: De bruker både norsk og samisk i hverdagen på høyt nivå. Hjemme bruker de ofte både samisk og norsk, for eksempel norsk sammen med mor og samisk med far, og en blanding sammen med søsken. Denne språkbakgrunnen vises i eksemplene fra rollelek i en samisk barnehage under.

Typisk for den tospråklige rolleleken er vekslingen mellom nordsamisk, når barna planlegger leken og snakker om leken (*regiytringer*) og norsk lekestemme når de er i rollen (*rolleytringer*). Dette er helt likt måten enspråklig norske skifter mellom dialekt i regiytringer og lekestemme i rolleytringer. «Lekestemmen» er i eksempelet nedenfor østlandsaktig tonefall og ordbøying, markert med annen skrifttype (*Comic*). Her leker fireåringene Anna og Piera med Little People-figurer:

Piera: "**Å, ja ... ja dat ordnii fas**".

(Oversettelse: Å, og ... og den ordnet igjen.)

Anna: "**Mahkáš, mahkáš dii ii orron dáppe. Daid ... Dát drage maidde ... Mahkáš mii dragiin orro dáppe. Mahkáš mun fárr[en].**"

(Oversettelse: Liksom, liksom dere ikke bodde her. De ... Den dragen også ... Liksom jeg og dragen bodde her. Liksom jeg flytt[et].)

Piera: "Vi går bort her. Jeg bor her. Kongen befaler. Vi er prinsesser".

Piera og Anna organiserer leken på nordsamisk, mens rolleytringene er på norsk. Det å være flerspråklige gir tilgang til språklige ressurser. Jeg har markert «drage» med rødt for å vise hvordan ord som kan se ut som norske, seinere bøyes på samisk (det ser vi på endinga -iin) og dermed kan sies å være en del av disse barnas samiske språk: De snakker et moderne nordsamisk tilpasset sin

³ Dette eksempelet og de andre eksemplene fra samisk/norsk rollelek er hentet fra min phd-avhandling *Lek på to språk*.

⁴ Eksempelet er hentet fra Marianne Storjords phd-avhandling (2008, s. 197).

barnekultur. Det er komplisert, men helt vanlig. Kanskje kan man si at de snakker to språk på en gang, akkurat som de kan sies å ha to kulturer på en gang.

Neste eksempel viser hvordan barna kan skifte språk for å uttrykke uenighet.

Anna: "**Dá lei dat áhčči drage, eadni drage ... Aa, dá lei dat**".

(Oversettelse: Her var den pappadrage, mammadrage ... Nei, her var den.)

[Et barn kommer bort til Anna og Piera, barnet sier noe, men det er utydelig på opptaket.]

Anna: "Du får ikke lov til å komme hit."

Piera: "Vi er ikke de her hvor kongen hulen eller ..."

Anna: "**Mun mannen ovtta tura**".

(Oversettelse: Jeg gikk en tur.)

Barnet som vil inn i leken behersker både samisk og norsk, så hvorfor snakker Anna på norsk til henne? Når barna krangler eller noen ikke hører ordentlig etter, skifter tospråklige barn ofte språk for å gjenta og å tydeliggjøre budskapet⁵. Språkbruken sammen med andre tospråklige barn kan være uttrykk for den komplekse identiteten en oppvekst som tospråklig og kanskje tokulturell kan gi. Barna bruker språkene sine på ulike måter.

I denne teksten er det først og fremst den samiske barnehagen som er vektlagt, men alle norske barnehager har et ansvar for å synliggjøre vår samiske kulturarv, f.eks. ved å lese samiske fortellinger og snakke om dem sammen med barna. Selv om samisk kultur og tradisjon har blitt knyttet sterkt til visse landområder i Norge, er samisk også en del av den norske kulturarven.

Kilder

Balto, Asta 1997: *Samisk barneoppdragelse i endring*. Ad Notam Gyldendal: Oslo.

Jávo, Cecilie 2010: *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Universitetsforlaget: Oslo.

Kleemann, Carola 2015: *Lek på to språk. En studie av kodeveksling og språkalternering i tospråklig rollelek på nordsamisk og norsk i en samisk barnehage*. Phd-avhandling, Institutt for språkvitenskap, UiT – Norges arktiske universitet.

Storjord, Marianne 2008: *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst. En arena for kulturell meningsskaping*. Phd-avhandling, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.

Todal, Jon 2007: Samisk språk i Svahken sijte : sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule. I *Diedut* (trykt utg.) nr. 1/2007

På nett:

Ethnologue.com

Statistisk sentralbyrå ssb.no

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (kapittel 1.10 «Barnehager for samiske barn»)

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>

---

⁵ Dette viser funn i studier av tospråklige barn av blant andre Tale Guldal, Jan Cromdal, Polly Bjørk-Willén og Carola Kleemann.